

Helena Hricová

Lokální volby v Bosně a Hercegovině v roce 2008¹

Abstract:

The political system of BaH is a special case of political system where live together three nations (Muslims, Croats and Serbs). Composition of the political system was guaranteed by the Dayton agreement. The division to the two parts – the Federation of BaH and the Republic of Serbs – creates special conditions which are seen not only in the election. The local election is connected with the party system and the special local party system. At the same time the local election is interpreted in the context of a municipality, region and the whole political system. The theoretical base results from the second order election. The main research question is: Are the local election the second order election?

V roce 2008 se v Bosně a Hercegovině (BaH) konaly již čtvrté lokální volby od ukončení války.² Podle pozorovatelů se jednalo o volební klání, jež mělo zásadní vliv na nadcháze-

1) Článek byl realizován na základě výzkumného pobytu v Bosně a Hercegovině, který byl financován z Vnitřního grantového řízení na Filozofické fakultě Západočeské univerzity v Plzni a projektu institucionální podpory katedry politologie a mezinárodních vztahů FF ZČU Víceúrovňové vládnutí v Evropské unii.

2) Lokální volby se konaly v roce 1997, 2000, 2004 a 2008.

jící parlamentní volby, které se uskuteční v roce 2010. Podle vývoje v politickém systému BaH je zřejmé, že volby odehrávající se ve volebním meziobdobí reflektují pravděpodobný vývoj celého systému. Tato skutečnost souvisí s celkovým charakterem post-daytonské BaH jako (kon)federativního útvaru. Proto je v případě BaH zcela namístě ptát se, jak mohou lokální volby ovlivnit složení centrálních orgánů a celý stranický systém, či do jaké míry stranický systém a elity na lokální úrovni představují svébytné jednotky, které nejsou závislé na celostátních stranách a elitách? V kontextu lokálních voleb je pak důležitá zejména otázka, zda se na úrovni municipalit formují politické strany odrážející specifika daného regionu? Lokální volby z roku 2008 a jejich výsledky jsou bezesporu dokladem pokračujícího vývoje stranického systému; jejich zásadním výstupem je zřetelné posílení či prohloubení nacionálního citění ve federativních jednotkách, resp. v celé Bosně a Hercegovině. Každé volební klání napovídá o charakteru společnosti, reflektuje změny, které jsou pozorovatelné zejména na nižší úrovni, tj. na úrovni municipalit. Průběh a výsledky lokálních voleb jsou nejen indikátorem budoucího vývoje, ale celkově mapují změny, jimiž prochází poválečný politický systém BaH.

Volební výsledky v lokálních volbách je nutné interpretovat nejen s ohledem na to, která politická strana vyhrála nebo do jaké míry se promítlo silné zastoupení nacionálně orientovaných stran na místní úrovni. Důležité je podívat se také na postavení stran na místní úrovni, tj. zda disponují většinovým zastoupením, nebo zda jsou nuceny tvořit místní zastupitelstva s podporou další strany; zda dosahují na regionální úrovni takové podpory, která je srovnatelná s celostátními stranami. S tímto fenoménem souvisí analýza pozic lokálních stran svázaných s regionem nebo skupinou nezávislých kandidátů. Zásadní je sledovat zapojení regionálních stran do rozhodovacích procesů na regionální úrovni. Zvláštní pozornost pak bude v naší analýze věnována stranickému systému BaH. Vzhledem k velikosti stranického systému (počtu aktérů) není možné postihnout všechny politické subjekty, které zde participují. Při výběru politických stran proto vyjdeme z výsledků voleb do Národního shromáždění z roku 2006. Do analýzy zahrnujeme klíčové celostátní politické strany. Z tohoto hlediska bude nutné vymezit, co pokládáme za „hlavní“ politické strany stranického systému BaH. Nelze se vyhnout rozdělení politických stran podle etnických štěpných linií. Na okraji zájmu nelze samozřejmě nechat snahy politických stran prezentovat se jako subjekt, který zastřešuje všechna etnika bosenskohercegovinské společnosti. Máme na mysli zejména „multietnickou“ Sociálně demokratickou stranu BaH. V tomto ohledu bude nutné nalézt odpověď na otázku, proč v některých regionech dosahuje Sociálně demokratická strana vyšší podpory na úkor „tradičně“ silných nacionálních stran. Proč jsou některé regiony (municipality) méně nacionalisticky zabarvené ve srovnání s jinými (obdobné srovnání je samozřejmě možné učinit také na úrovni federálních jednotek).

V případě lokálních voleb se zaměříme na to, jaké postavení mají lokální volby v BaH vzhledem k rozhodovacím pravomocím municipalit. Teorie voleb druhého řádu

bude sloužit jako teoretický základ, kterým lze lokální volby uchopit. V textu budeme testovat, do jaké míry, a zda vůbec, lze lokální volby zařadit mezi volby druhého řádu.

V následujícím textu bude nejprve představena vnitřní struktura BaH, stranický systém a jeho štěpení v celobosenském rozměru i v kontextu obou entit. Budou ukázány základní principy zakotvené ve volebním zákonu BaH, resp. v dalších směrnících, které upravují specifické postavení dílčích municipalit. V další části budou analyzovány lokální volby s ohledem na teorii voleb druhého řádu. Nejprve bude popsána a analyzována volební kampaň a průběh voleb. Následně budou prezentovány volební výsledky, zejména vzhledem k postavení jednotlivých politických stran ve stranickém systému Bosny a Hercegoviny. V analýze bude poukázáno na postavení lokálních elit v Bosně a Hercegovině; jak se zapojují do jednotlivých fází voleb (zejména do volební kampaně a následně jejich participace v rozhodovacím procesu).

Vnitřní uspořádání Bosny a Hercegoviny

Bosna a Hercegovina je postjugoslávským státem, jehož současnou podobu nastolila Daytonská mírová dohoda (General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina – GFA), signovaná 14. prosince 1995. Daytonská dohoda ukončila válku, která probíhala v první polovině 90. let a je pokládána za široký kompromis, na jehož přijetí participovali účastníci války a mezinárodního společenství.³

Součástí Dohody je kromě poválečného uspořádání také ústavní text BaH. Daytonská dohoda stanovila, že BaH zůstane zachována jako jednotný stát. Z hlediska vnitřního rozdělení není Bosna a Hercegovina uspořádána rovnoměrně; vnitřní uspořádání jednotek vyjadřuje nejednotu. BaH je rozdělena na dvě entity: Bosňácko-chorvatskou federaci (Federace BaH, 51 % území) a Republiku srbskou (RS, 49% území). Zvláštní postavení má Distrikt Brčko, který není součástí žádné entity (vystupuje jako samostatná municipalita). Nejednotnost odráží také vnitřní uspořádání v jednotkách. Struktura státních orgánů ve Federaci je rozdělena jiným způsobem než v Republice. Federace je rozdělena do kantonů, měst a municipalit. „Kantonů⁴ je celkem deset, přičemž v pěti dominují Bosňáci, ve třech Chorvaté a dva jsou smíšené.“ (Cabada: 2007) Kantony jsou mezičlánkem, který má zmírňovat případné napětí mezi Muslimy a Chorvaty ve Federaci. Naopak Republika srbská je uspořádána dvoustupňově – municipality

3) *Mírové schůzky se účastnili zástupci SRJ – S. Milošević; Chorvatska – F. Tudjman; Bosna a Hercegovina – A. Izetbegović; zástupci Evropské unie, Francie, Německo, Rusko, Velké Británie a Spojených států a zástupci mezinárodních organizací.*

4) *Jedná se o kantony: Sarajevo, Una-Sana, Posavina, Tuzla, Zenica-Doboj, Bosenský Podrinje, Centrální Bosna, Hercegovina-Neretva, Západní Hercegovina a Kanton deset.*

a vláda Republiky srbské. (Cabada: 2007). Ve vnitřní struktuře Republiky srbské neexistuje žádný mezičlánek.⁵ Nejednotné vnitřní uspořádání je patrné v celém rozhodovacím procesu obou jednotek. Důsledky jsou viditelné také v charakteru stranického systému, jak ukážeme níže.

Z hlediska vnitřního členění BaH jsou nejnižšími územními jednotkami municipality (opštiny), kterých je celkem 142. Muslimsko-chorvatskou federaci tvoří celkem 78 municipalit, Republika srbská je rozdělena na 62 municipalit. Zbylé dvě municipality jsou město Mostar a Disktrikt Brčko.

Volební systém na lokální úrovni

Volební systém v BaH je upraven volebním zákonem, který reguluje volby na všech úrovních (volby do centrálních orgánů, kantonů i municipalit). Volební zákon⁶ byl přijat v roce 2001 a do současnosti prošel několika změnami, které budou uvedeny níže.⁷

Podle volebního zákona se volby konají vždy první neděli v říjnu. Oficiální volební výsledky jsou zveřejněny nejpozději 30 dní po uzavření volebních místností.⁸ Dle uvedených ustanovení se lokální volby v roce 2008 konaly 5. října. V lokálních volbách jsou voleni starostové a členové místních rad a shromáždění v municipalitách. Pozice starostů vychází z přímé nebo nepřímé volby. Většina starostů je volena přímo v průběhu voleb na kandidátní listině. Kandidátní listinu předkládají politické strany v každé municipalitě. V přímých volbách se starostou stane kandidát, který obdrží největší počet hlasů na kandidátní listině. Výjimku tvoří starostové v Mostaru⁹ a Distriktu Brčko.¹⁰ Tito jsou voleni nepřímo, a to shromážděním municipality ihned po volbách. Kandidáti v těchto municipalitách musí získat většinu hlasů členů shromáždění. Ostatní mandáty

5) Republiku srbskou lze rozdělit na 7 regionů, které kopírují oblasti velkých měst. Jedná se o: Banja Luka, Doboj, Bijeljina, Sarajevo-Romania, Trebinje, Vlasenica, Foča.

6) S ohledem na téma článku bude přiblížen pouze volební systém na úrovni voleb do municipalit a příslušné změny.

7) Změny byly přijaty v roce 2002, 2004, 2005, 2006, 2008.

8) http://www.izbori.ba/documents/ENG/Law/BH_Election_Law.pdf, 10. března 2009.

9) Mostar tvoří od roku 2004 unifikovanou jednotku, která se skládá ze 6 volebních jednotek. Městskou radu tvoří 35 členů. Z toho je 17 voleno ve volební jednotce, kterou tvoří celé město. Zbylých 18 členů je voleno v šesti volebních obvodech. Z celkového počtu radních nesmí být více než 15 členů příslušníky jednoho z konstitutivních národů (zpráva ODIHR, červen 2008, srov. Volební zákon BaH).

10) Shromáždění v Distriktu Brčko tvoří 29 členů. Každý z konstitutivních národů by měl mít minimálně tři mandáty. (Volební zákon BaH).

se rozdělují proporčně mezi kandidáty na kandidátních listinách. Funkční období starostů i členů shromáždění bez ohledu na typ volby je stanoveno na čtyři roky.¹¹ Při proporční volbě se při přepočtu hlasů na mandáty používá matematická metoda Sainte Lagüe. Nárok na mandát má každá politická strana, která překročila zákonem stanovený tříprocentní volební práh. Celkem se na kandidátních listinách volí 140 starostů¹² a 3.145 členů místních rad a shromáždění. Země je rozdělena na 4.985 volebních okrsků.

Právo volit v lokálních volbách mají všichni občané BaH, kteří dosáhli věku 18 let. Všichni voliči jsou zaregistrováni v tzv. registru voličů. Registr voličů funguje v BaH od roku 2006 a zpřehledňuje seznam osob, které mají právo volit.¹³ Registrace voličů v BaH je poměrně složitá zejména vzhledem k vysokému počtu občanů žijících v zahraničí a také přesídleným osobám, které nežijí v původní municipalitě.¹⁴ Aby nedocházelo k opakované volbě jedné osoby na více místech a zabránilo se diskriminaci osob žijících v zahraničí, vznikl před volbami v roce 2006 registr voličů. Centrální registr voličů je veden Centrální komisí v Bosně a Hercegovině a zajišťuje, aby byli voliči zaregistrováni vždy nejpozději 45 dnů před konáním voleb. Každý volič může být zaregistrován pouze v jedné municipalitě. Voliči, kteří pobývají v době voleb v zahraničí, musí v registru uvést vedle jména, data narození, pohlaví a místa, kde budou volit, také jméno přechodného místa hlasování a poštovní směrovací číslo. Osoby, které byly přesídleny, uvádějí stejné údaje, ke kterým je nutné přidat bydliště vyplývající ze sčítání obyvatel v roce 1991. Přesídlené osoby mají právo zvolit si místo, kde budou volit (tj. místo trvalého bydliště podle sčítání obyvatel v roce 1991 nebo nové místo pobytu, kam byly přemístěny). Osoby, které mají status uprchlíka, jsou zaregistrovány pro volbu v municipalitě, kde měly trvalé bydliště v roce 1991. Uprchlíci a lidé žijící v zahraničí musí požádat o povolení volit, a to nejpozději 75 dnů před konáním voleb. Registrace se koná elektronicky, prostřednictvím e-mailu nebo faxu.¹⁵

Před volbami v roce 2008 byla přijata změna volebního zákona, která se týkala registru voličů v municipalitě Srebrenica. Všichni obyvatelé, kteří uprchli ze Srebrenice, získali právo volit v této municipalitě. Obyvatelé ze Srebrenice, kteří uprchli z municipality v době války, byli zaregistrováni v místě, kam uprchli. Po válce se sice obyvatelé částečně do Srebrenice vrátili, nadále však žije více než 25 tisíc obyvatel mimo tuto ob-

11) <http://www.izbori.ba/eng/default.asp?col=zakon>, 10. března 2009.

12) Plus starostové z Mostaru a Distriktu Brčko jsou voleni nepřímo.

13) Celkem se do voličských registrů před volbami v roce 2008 zaregistrovalo více než 3 miliony obyvatel.

14) Vysoké procento obyvatel žijících v zahraničí tvoří uprchlíci, kteří opustili BaH v době války. Přemístěné osoby byly nuceny ve válce opustit svoje domovy a byly vyhnány či přesídly na jiné místo v BaH. Takto v průběhu války vznikaly etnicky „čisté“ oblasti.

15) <http://www.izbori.ba/eng/default.asp?col=zakon>, 10. března 2009.

last. Novela zákona umožnila registraci změnit, a to i přesto, že obyvatelé nadále bydlí v jiné municipalitě. Na základě změny zákona bylo možné se přeregistrovat do Srebrenice.¹⁶ Přeregistrování obyvatel proběhlo podle seznamu obyvatel z roku 1991.¹⁷

Poslední změna volebního zákona byla přijata v květnu 2008 a týkala se národnostních menšin.¹⁸ Podle úpravy zákona byly ve 34 municipalitách dodatečně vyčleněny mandáty pro národnostní menšiny. Mandáty jsou v těchto volebních obvodech rozděleny podle většinového principu. Při samotných volbách mohli voliči odevzdat hlas příslušné kandidátní listině, kde se hlasy rozdělují proporčně, nebo využít většinové volby a hlasovat pro kandidáta zastupujícího národnostní menšinu.¹⁹

Kromě změn v zákoně je nutné uvést, že volby z roku 2008 byly druhými lokálními volbami, které orgány BaH organizovaly samostatně, tj. bez součinnosti s mezinárodními organizacemi. Mezinárodní organizace měly zastoupení pouze v osobách dohlížejících na demokratický průběh voleb.

Stranický systém Bosny a Hercegoviny a lokální volby 2008

Před analýzou průběhu a výsledků lokálních voleb je nutné představit stranický systém BaH. Stranický systém BaH je řazen mezi multipartistické stranické systémy, zřejmě je štěpení systému stran kolem etnické a entitní linie. Etnickou štěpnou linii vymezují zde žijící etnika, tj. jedná se o strany Chorvatů, Srbů a Bosňáků. Entitně se dají politické strany kategorizovat mezi strany z Federace BaH a Republiky srbské; nelze však tyto hranice zcela absolutizovat, protože strany získávají hlasy v obou jednotkách.²⁰ Volební zisky konkrétních politických stran jsou pak proměnlivé s ohledem na národnostní složení daného regionu. Pokud bychom stranický systém rozdělili mezi jednotky federace, výrazně se projeví vlivy etnického složení. Zatímco v Republice srbské mají silné zastoupení

srbské (prosrbské) politické strany, naopak ve Federaci BaH je stranický systém rozdělen mezi strany dvou konstitutivních národů – Bosňáků a Chorvatů. Stranický systém Bosny a Hercegoviny je široký a není možné do analýzy zahrnout všechny subjekty, které předložily kandidátní listinu. Z uvedeného důvodu se proto zaměříme na politické strany, které získaly v předcházejících celostátních volbách (v roce 2006) více než jeden mandát. S ohledem na volební výsledky z let 2006 a 2004 zjistíme měnící se pozici politických stran, celkové posílení nebo oslabení.

V systému je možné identifikovat jednu větší politickou stranu, která se vymyká jednoznačnému etnickému zařazení a lze ji přiřadit mezi takzvané multietnické strany – jedná se o Sociálně demokratickou stranu BaH (SDP).²¹ SDP zůstala nenacionalistickou stranou v čele se Zlatko Lagumdžijou. Tradičně silné postavení má spíše ve velkých městech. Právě vlivem multietničnosti, snáze pozorovatelné v urbánních celcích, lze dle našeho soudu vysvětlit úspěšnost SDP ve velkých městech. Nenacionalistický charakter napovídala také předvolební kampaň strany v roce 2008, která byla zaměřena spíše na občany, individuálně a bez ohledu na etnickou příslušnost.

Ve Federaci BaH vystupují dvě výrazné bosňácké strany – Strana demokratické akce (SDA) a Strana pro Bosnu a Hercegovinu (SBIH). Strany jsou koaličními partnery, a to na úrovni celostátní i entitní. Obě strany jsou proti posilování role entit v BaH (zejména jsou proti decentralizačnímu plánu srbské strany). Strana demokratické akce je vedena Sulejmanem Tihičem. Na SDA je stále patrné vnitřní štěpení a silný odkaz zakladatele strany Aliji Izetbegoviće. Což bylo patrné v roce 2008, kdy se v severozápadní Bosně vytvořilo uskupení ASDA, které se hlásí k odkazu Izetbegoviće.²² Druhá ze stran, Strana pro Bosnu a Hercegovinu, je vedena Harisem Silajdžičem. SBIH se deklaruje jako multietnická a antinacionalistická politická strana. Podporuje zachování BaH jako jednoho státního celku.²³ Z hlediska požadavků a etnického složení se však jedná o stranu Bosňáků.

Na chorvatských politických stranách je patrné výrazné rozštěpení do řady menších subjektů, které se nedokáží samostatně prosadit. Hlasy odevzdané pro chorvatské strany jsou rozmělněny a tyto subjekty často nezískají žádný mandát. Jedná se např. o Chorvatské demokratické společenství BaH, Chorvatskou koalici, Chorvatskou stranu pro BaH, Chorvatské sjednocení Herceg-Bosna aj. Více než 10 politických stran

16) www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2008/05/08/feature-01, 29. října 2008.

17) http://www.izbori.ba/documents/ENG/2008_Local_Elections/Instruction_on_procedure_and_manner_of_registering_voters_from_Srebrenica.pdf, 10. března 2009.

18) Jedná se o Albánce, Černohorce, Čechy, Italy, Židy, Maďary, Makedonce, Němce, Poláky, Romy, Rumuny, Rusy, Rusíny, Slováky, Slovincy, Turky a Ukrajince a další, kteří musí o toto postavení požádat.

19) http://www.izbori.ba/documents/ENG/Law/BH_Election_Law.pdf, 10. března 2009.

20) Hlasy mohou v RS získávat i chorvatské nebo bosňácké strany, protože zde mají právo volit přesídlené osoby, a to korespondenčně, nebo se jedná o osoby žijící v zahraničí, které uplatnily právo volit v určité municipalitě. Obdobně lze říci také v případě Federace BaH, kde mohou hlasy získat srbské strany.

21) Multietničnost dokládá konvence vydaná stranou v roce 2005. V ní se SDP prezentuje jako strana, která respektuje zájmy celé BaH, není pro ni zásadní rozdělení země na dvě entity. (www.sdp.ba/convention_2005, 20. září 2008). Je však nutné vidět reálně směřování strany. Podle politiky a spolupráce je zřejmé, že SDP inklinuje ke spolupráci a podpoře bosňáckých občanů. Promuslimská stanoviska lze sledovat také v otevřeném podpoře zachování BaH jako jednoho státního celku.

22) <http://www.balkaninsight.com/?tpid=145&tpl=304>, 20. dubna 2009.

23) <http://www.zabih.ba>, 5. října 2008.

se v lokálních volbách deklarovalo jako uskupení, která zastupují zájmy Chorvatů. Rozdrobenost chorvatských politických stran dokládá skutečnost, že ve většině volebních obvodů byla protihráčem silná kandidátní listina Chorvatského demokratického společenství BaH (HDZ). Chorvatské demokratické společenství je svázáno s osobou Dragana Čoviće; nadále se váže na katolickou církev a sousední „mateřskou“ stranu v Chorvatsku. HDZ je stabilní a silná politická strana, je nejsilnější (z hlediska zisku mandátů) ze stran zastupujících Chorvaty v BaH.

Nejsilnější postavení mají srbské strany (zejména v Republice srbské), protože nejsou zatíženy fragmentací a jsou silné na státní i regionální úrovni. Jedná se o dvě strany Stranu nezávislých sociálních demokratů (SNSD), která postupně upevňuje pozici, o kterou soupeří s tradičně silnou Srbskou demokratickou stranou (SDS). Na SNSD je patrné posilování, a to již od doby parlamentních voleb v roce 2006, kdy předstihla SDS.²⁴ Společně s vývojem SNSD je možné sledovat částečné oslabování SDS (viz níže). Lokální volby potvrdily silnou pozici (SNSD) ve stranickém systému. Většina starostů v srbských regionech jsou zástupci z SNSD (32 municipalit). Významný je zisk mandátů v Banja Luce a ve většině měst v Republice srbské. Z ideologického hlediska byla SNSD spíše umírněnou stranou (v době bezprostředně po válce), kterou bylo možné zařadit mezi sociálně demokratické strany. Postupně zesilovala nacionalistické projevy až do současné podoby. V čele strany stojí ministerský předseda RS Milorad Dodik.

Z hlediska celkového charakteru stranického systému BaH je nutné vzít v úvahu volební výsledky nejen posledních lokálních voleb. Z dlouhodobé perspektivy je zřejmá slabá pozice multietnických stran. Výjimkou je v tomto ohledu rok 2000, ve kterém poprvé výrazně uspěla nenacionalistická SDP²⁵ (Šedo, 2006). V předchozích letech vždy uspěly etnicky profilované politické strany, což potvrdily i volby v roce 2002. Ve Federaci BaH zvítězila tradičně silná SDA, v Republice srbské dominovaly dvě etnické strany – SDS a SNSD. Výraznější zastoupení si uchovala chorvatská HDZ (vytvořila koalici s chorvatskými křesťanskými demokraty) a SBaH. Další mandáty byly rozděleny mezi malé politické subjekty (Hladký, 2006: 320–321). Naopak SDP propadla o 10% hlasů (Šedo, 2006).

Výsledky voleb z roku 2006 potvrdily kontinuální vývoj. Etnické politické strany posílily nebo si zachovaly stejné postavení. Jedná se o Stranu nezávislých sociál-

ních demokratů, která ve srovnání s rokem 2002 posílila o 4 mandáty.²⁶ Srbská demokratická strana získala stejně mandátů v roce 2002 a 2006, tj. 3. Celkově tedy srbské strany posílily o dva mandáty. Bosňácké strany celkově v roce 2006 posílily o jeden mandát. SDA sice ztratila jeden mandát, ale SBaH získala o dva mandáty více oproti roku 2002. Chorvatské strany si zachovaly stejné postavení. V roce 2002 získalo HDZ 5 mandátů, v roce 2006 se o mandáty rozdělily dvě chorvatské strany, HDZ získalo 3 mandáty a Chorvatsko společně 2 mandáty. Multietnická Sociálně demokratická strana si zachovala stejné postavení, v posledních dvou parlamentních volbách získala stejný počet mandátů, tj. 5. Od roku 2000 tedy pokračuje její oslabení ve prospěch jasně etnicky profilovaných stran.

Pokud se podíváme na výsledky zatím posledních voleb v roce 2008, je zřejmých několik skutečností. Srbská demokratická strana (SDS) si uchovala tradičně silné postavení v Republice srbské, opírá se o stabilní voličskou základnu. Je však nutné vidět vnitřní štěpení a vytvoření SNSD. SNSD částečně oslabila SDS, protože SNSD převzala část mandátů zejména na lokální úrovni. Pro srovnání „po lokálních volbách v roce 2000 disponovala SDS většinou mandátů v 55 municipalitách z celkového počtu 62 v Republice Srbské“ (Sebastian, 2008). V lokálních volbách v roce 2004 svoji silnou pozici potvrdila (vyhrála v 59 municipalitách v Republice srbské). Po posledních volbách si SDS silnou pozici udržela, ale dělila se o mandáty s SNSD. Výrazný nárůst podpory SDS je pozorovatelný v Doboju a Bijeljini.

Ve Federaci BaH získala v lokálních volbách 2008 nejvíce mandátů Strana demokratické akce (SDA). Na úspěchu SDA můžeme sledovat odliv voličské podpory od Strany pro Bosnu a Hercegovinu. Propad Strany pro BaH je možné částečně pozorovat již po parlamentních volbách v roce 2006. V následujících dvou letech se dá propad voličské podpory sledovat výrazněji a markantně se projevil právě v lokálních volbách v roce 2008. Pozici Strany pro BaH zatížilo otevřené nepřátelství mezi Dodikem a Harisem Silajdžićem²⁷, a to zejména po volbách v roce 2006. Neustálé neshody brzdí reformní kroky v BaH, a ty se dotýkají všech obyvatel BaH. Voliči proto vyjádřili podporu spíše bosňácké SDA než Straně pro BaH.²⁸ Silnou pozici SDA napovídaly již předvolební prognózy. Kandidáti SDA obsadili po volbách pozici starosty v 38 municipalitách. Silnou pozici si zachovala SDA v Sarajevu a v okolí Tuzly. SDA posílila v regionech, kde ztrácelo Chorvatské demokratické společenství Bosny a Hercegoviny (HDZBiH). Geograficky se

24) SNSD spolupracovala ve volbách v roce 2006 s malou Stranou demokratického rozvoje (PDP). Ve volbách v roce 2008 kandidovala PDP sama. Na volebních výsledcích z lokálních voleb je zřejmý úplný propad PDP.

25) SDP vytvořila vládní kabinet, od kterého se čekala smířlivá politika, která bude počátkem nového vývoje v BaH. Předpoklady se však nenaplnily a etnické rozdíly překonány nebyly.

26) V roce 2002 získala 3 mandáty.

27) Haris Silajdžić je členem Prezidia. Silajdžić byl do roku 1997 místopředsedou Strany demokratické akce. Následně však vytvořil vlastní stranu – Stranu pro BaH.

28) Reformy zejména v oblasti ekonomiky a plnění podmínek vstupu do EU jsou pro politický systém BaH klíčové. Pře na vyšší úrovni státu brzdí přijetí příslušných změn. Voliči vnímají naznačený vývoj negativně.

jedná o oblast centrální BaH. Bosňácká strana se tak postupně stává nejsilnější stranou v BaH. Navenek se SDA profiluje jako strana pro všechny obyvatele BaH,²⁹ je však nutné vidět příslušný nacionalistický kontext, který interpretuje BaH jako muslimskou zemi.

Zmíněné HDZBiH sice ztratilo mandáty, stalo se však nejsilnější stranou ve městech s dominancí chorvatského obyvatelstva, např. v Mostaru, Capljině, Tomislavgradu. Strana obhájila svou pozici ve všech municipalitách, kde získala mandáty v roce 2004 (celkem 15 měst). Ostatní politické strany zastupující Chorvaty ve volbách výrazněji neuspěly.

Sociálně demokratická strana (SDP) získala mandáty pouze v několika municipalitách, je však nutné podotknout, že obhájila pozice z minulých lokálních voleb (uspěla nejen ve dvou municipalitách v Sarajevu, ale také v Brčku a v oblasti Bihačského a Tuzlenského kantonu). Zásadní je zisk mandátů ve dvou sarajevských municipalitách a v Tuzle. Probosenský charakter dokládá rozmístění kandidátních listin. Strana kandidovala v 73 municipalitách ve Federaci a jen ve 36 municipalitách v Republice srbské.

V lokálních volbách usilovaly o mandáty také nové politické strany, např. nenacionalistická Naše strana (Naša stranka) získala mandáty v Sarajevu (nejvíce mandátů – 3 – v Novém Sarajevu), Doboju a v Bosanském Petrovacu, v jiných municipalitách neuspěla. Strana je dokladem oslabování nacionalismu ve městech (viz výše). Naopak ve venkovských oblastech žádná z multietnických stran nezískala výraznou podporu.

Lokální volby 2008 a teorie voleb druhého řádu

Teorie voleb druhého řádu

Teorie voleb druhého řádu³⁰ byla spojována především s volbami do Evropského parlamentu.³¹ Zároveň je však také využívána při analýzách voleb, které nejsou pokládány za tolik zásadní a odehrávají se na úrovni státu (jedná se o lokální, regionální volby nebo volby evropského charakteru, prezidentské volby v neprezidentských režimech, referenda aj.). Obdobně jako klasici teorie voleb druhého řádu, Reif a Schmitt, vnímali volby do Evropského parlamentu jako volby na úrovni 9 národních států (Reif, Schmitt, 1980), tak také v BaH lze sledovat lokální volby v jednotlivých jednotkách (Federaci BaH a Re-

publice srbské), resp. municipalitách podle etnické příslušnosti. Lokální volby v BaH budou studovány prostřednictvím indikátorů, kterými se volby druhého řádu vyznačují.

„Druhořadost“ voleb spočívá zejména ve skutečnosti, že výsledky voleb druhého řádu (Second Order Election, SOE) neovlivňují složení exekutivních těles v národních státech. Jak uvádí Freire, „národní volby druhého řádu nemají přímý dopad na kontrolu exekutivní moci ve státu“ (FREIRE: 2003: 5). K této skutečnosti se pak váží další znaky voleb druhého řádu. Lokální volby jako volby druhého řádu dávají prostor regionálně specifickým nebo malým politickým stranám, které na centrální úrovni nezískávají mandáty.

Teoretici SOE dále předpokládají, že voliči volí ve volbách druhého řádu „svobodněji“. Výsledky voleb prvního řádu ovlivňují fungování státu (jsou prostředkem selektujícím exekutivní těleso státu), zatímco výsledky SOE nemají takový dopad a voliči mohou zvolit stranu podle svého uvážení (nevolí strategicky). Výběr voličů při SOE souvisí s konkrétními kandidáty. Kandidáti zvolení ve volbách druhého řádu mají k voliči blíže než politici z voleb prvního řádu. Jak uvádí Šaradín, „jejich práce (lokálních politiků, pozn. aut.) je „hmatatelnější“ a dotýká se bezprostředně nejbližšího životního prostoru voličů. Přes tuto skutečnost ale voliči k takovým volbám chodí v menší míře než k volbám prvního řádu“ (Šaradín, 2008: 32). Volební účast v SOE je tedy obecně nižší než při volbách prvního řádu.

Samozřejmě je nutné zmínit formát a charakter stranického systému na úrovni voleb druhého řádu. „Volby druhého řádu mají stejný stranický systém a ve volbách bojují stejné politické strany jako ve volbách prvního řádu“ (Marsch: 1998: 592). Zároveň ale lokální volby jako volby druhého řádu nabízí prostor regionálně specifickým stranám, které na centrální úrovni nezískávají mandáty. S volbami druhého řádu se spojuje specifická volební kampaň, ve které se objevují specifická témata, která řeší regionální specifika. Tím se kampaň zcela odlišuje od voleb prvního řádu, kde jsou hlavním tématem celospolečenské problémy.

Reif se Schmittem ukázali dokonce na propojenost FOE a SOE, protože oblast voleb prvního řádu ovlivňuje chování ve volbách druhého řádu. Výsledky a průběh SOE jsou ovlivněny situací a výsledkem FOE (Reif, Schmitt, 1980: 8). Můžeme v této souvislosti hovořit o periodizaci volebního cyklu během funkčního období vlády na celostátní úrovni. Freire hovoří o tzv. cyklech popularity. Ty záleží na různých politických okolnostech, které se odehrávají mezi volbami prvního řádu a volbami druhého řádu. Freire rozlišil tři období: „honeymoon period do 12 měsíců po předchozích legislativních volbách; midterm period od 13 do 36 měsíců po legislativních volbách a later term period od 37 do 48 měsíců od voleb do parlamentu“ (Freire, 2003: 14; srov. Šaradín, 2008, Marsch, 1998). Právě v midterm period ztrácejí vládní strany nejvíce. Pokud se konají SOE v tomto období, vládní strany výrazně propadnou ve prospěch menších nebo regionálně specifických stran. Naopak pokud se konají SOE v době bezprostředně po FOE (období honeymoon), získají vládní strany velkou podporu (Marsch, 1998: 596). Nejpro-

29) Viz projev předsedy strany Sulejmana Tihice, http://www.facebook.com/pages/Sulejman-Tihi/52303049095#/pages/Sulejman-Tihi/52303049095?v=app_2347471856&viewas=0, 20. dubna 2008.

30) Mezi klasické autory teorie voleb druhého řádu jsou řazeni Karlheinz Reif, Hermann Schmitt, Michael Marsch, Pippa Norris, Cees Van der Eijk, Mark Franklin aj.

31) Vznik teorie se váže na přelom 70. a 80. let, kdy se uskutečnily první volby do Evropského parlamentu (1979).

blematictější je later term period. Zde mohou vládní strany zaznamenat vysokou podporu, „resp. strany ztratí méně hlasů než v midterm period (Freire, 2003: 15; srov. Reif, Schmitt 1980), ale zisk nemusí být tak vysoký jako ve FOE. Naznačené dělení na volební období lze pokládat za ideáltyp. Vždy je nutné zohlednit konkrétní situaci v politickém systému a také strukturu stranického systému. Důležitá je také skutečnost, zda voliči vnímají určitý typ voleb jako volby druhého řádu.

Lokální volby v BaH v kontextu voleb druhého řádu

Jak název a dopad analyzovaných voleb (municipal election) napovídá, je zřejmé, že volby, které se konaly 5. října 2008 by bylo možné automaticky zařadit do kategorie voleb druhého řádu. Je však nutné podrobit analýze místní specifika, tj. do jaké míry je možné lokální volby v BaH do této kategorie zařadit. „Druhořadost“ bude testována s ohledem na výše uvedenou kapitolu o teorii voleb druhého řádu.

Do voleb v roce 2008 se zaregistrovalo celkem 72 politických stran, 39 koalic a 273 nezávislých kandidátů. Z toho pouze 20 nezávislých kandidátů získalo povolení účastnit se voleb.³² Volebám předcházela měsíc dlouhá předvolební kampaň (trvala od 5. září do 4. října, byla ukončena 24 hodin před otevřením volebních místností). Před zahájením volební kampaně oznámila Centrální volební komise seznam sankcí, které budou uvaleny na stranu, která by kampaň radikalizovala.³³ Nařízení však postrádalo jasný výklad toho, co je narušení volební kampaně a jak se budou jednotlivé případy posuzovány. Prohlášení komise potvrdil a podpořil také Vysoký představitel v Bosně (OHR). Po volbách vydala Centrální volební komise zprávu, ze které je zřejmé, že se žádná strana nedopustila jednání, které by se dalo interpretovat jako porušení výše uvedených pravidel.

I přes zmíněné prohlášení Komise je možné spekulovat o průběhu a zejména obsahu volební kampaně. Předvolební kampaň byla poznamenána nacionalistickou rétorikou. Volební hesla byla spojena s řešením celobosenských témat, s otázkami rozdělení BaH, postavením konstitutivních národů, ústavní reformou a vstupem do EU. Klíčovými tématy kampaně byla také ekonomická a sociální reforma, o kterou usilují centrální orgány zvolené v roce 2006. Lokální témata byla odsunuta nebo se v kampani vůbec neprojevala. Lokální úroveň splynula s celostátními tématy a můžeme říci, že se volební kampaň od voleb do celostátních orgánů výrazně nelišila. Z tohoto důvodu jsou lokální volby pokládány za „první“ kolo voleb do celostátních institucí. Voliči nebyli mo-

tivováni lokálními zájmy. Daleko více se v předvolební kampani projevil celostátní profil jednotlivých politických stran, který bude v následujících volbách pravděpodobně pozměněn pouze minimálně, pokud vůbec.

V kampani se projevila silná pozice politických elit, které po volbách v roce 2006 obsadily významné pozice v centrálních orgánech BaH. Radikalizaci kampaně lze přičíst zejména nacionalistickým stranám. Dokládají to předvolební setkání, na kterých se prezentovali hlavně politici působící na úrovni stranických centrál. Např. člen představenstva BaH a předseda bosňácké Strany pro Bosnu a Hercegovinu Haris Silajdžić se vyjádřil proti existenci Republiky srbské, která byla podle jeho slov vytvořena jako následek genocidy (etnického čištění během války). Poukazoval na vysoký počet mrtvých Muslimů, kteří zemřeli následkem srbských válečných aktivit. Naopak v Republice srbské byla kampaň vedena ministerským předsedou Miloradem Dodikem, který v rámci kampaně požadoval oddělení RS od státního celku Bosna a Hercegovina.³⁴

Lokální politici více než lokální politiku komentovali v předvolební kampani celospolečenská témata. Můžeme říci, že kopírovali rétoriku politických špiček. Reprezentanti politických stran na lokální úrovni byli nositeli hesel a ideálů lídrů politických stran. Dokládají to také televizní a novinové záznamy předvolebních akcí.³⁵ Vidíme tedy, že „druhořadost“ s ohledem na odlišná témata a styly volební kampaně v porovnání s celostátními volbami v bosenských lokálních volbách naplněna nebyla. Volební kampaň dále například používala plakáty vylepené na veřejných prostranstvích. I zde je patrné rozdělení společnosti podle etnik. Např. v Sarajevu byly volební letáky a plakáty rozmístěny podle většinového obyvatelstva, které žije v dané části města.

Dalším z obecných ukazatelů „druhořadosti“ voleb je výše volební účasti. Celková volební účast byla však překvapivě vysoká, dosáhla 55% zaregistrovaných voličů. Jedná o 10% vyšší volební účast ve srovnání s lokálními volbami v roce 2004.³⁶ Zároveň se nenaplnily předpoklady odborníků a průzkumů, které předpokládaly nižší účast. Podle zprávy Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě z června 2008 se očekávala nízká volební účast, protože voliči mohou být apatičtí vzhledem k velkému počtu voleb, které se odehrály v posledních deseti letech“ (zpráva ODIHR, červen 2008).

Pokud se na volební účast podíváme detailněji, jsou viditelné rozdíly mezi venkovskými a městskými částmi. Podle statistických údajů byla vyšší volební účast ve venkovských zemědělských oblastech než ve městech. Extrémně nízká účast je pozorovatelná ve velkých městech Sarajevu, Banja Luce, Tuzle a Zenici. Zde nepřekročila volební účast 40% hlasů. Naopak v menších městech, jako je např. Bosanki Petrovac

32) www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/newsbriefs/2008/06/03/nb-03, 10. září 2008.

33) Jako sankce byla definována finanční pokuta, vyloučení kandidáta, popř. celé strany z volebního boje. www.bosnianews.blogspot.com/2008/09/campaigning-for-local-election-in.html, 10. ledna 2009.

34) <http://www.nezavisne.com/arhiva.php>, 20. dubna 2009.

35) Použit archiv a knihovna Sarajevské univerzity, duben 2009.

36) Volební účast v parlamentních volbách byla 52,79%.

nebo Banovice, byla účast více než 70 %.³⁷ Vyšší volební účast ve venkovských oblastech nahrává nacionalistickým politickým stranám, které se zde těší větší podpoře než ve městech (viz níže analýza volebních výsledků).

Nízkou voličskou účast (zejména ve městech) je možné interpretovat jako následek volební kampaně. V předvolebních programech nebylo možné najít žádné politické téma, které by se pojilo s lokální politikou. Radikální volební kampaň byla vedena zejména ve velkých městech a odradila voliče od účasti.³⁸ Nabízí se také vysvětlení spojené s četností voleb nebo s nedůvěrou v politiku spojenou s ekonomickou krizí. Naopak ve venkovských oblastech převládá silné postavení tradičních stran, ty jsou nacionalisticky profilované a občané se s nimi dlouhodobě ztotožňují.³⁹ Nízká voličská účast se pak v BaH mj. odráží v úspěchu nenacionalistických stran ve městech.

Druhořadost voleb v Bosně a Hercegovině může být dána tím, že lokální úroveň a lokální elity nemají pro/na celospolečenské záležitosti výrazný vliv. Neplatí však, že by se výrazněji uplatnily lokální strany. Jak dokládají výsledky voleb, mandáty získaly dominantně stejné politické strany jako při volbách do centrálních orgánů. Z hlediska volebního cyklu se volby v roce 2008 odehrály uprostřed volebního období (mezi dvěma volebními cykly do centrálních orgánů). V tomto ohledu se nepotvrdila teorie voleb druhého řádu, když v tzv. midterm období vyhrály na lokální úrovni stejné politické strany jako na centrální úrovni. Voliči v BaH stabilně volí stejné politické strany bez ohledu na typ voleb.

Volební výsledky ukazují na udržení a částečné posílení pozic etnických politických stran (zejména Strany demokratické akce, Srbské demokratické strany a Chorvatského demokratického společenství BaH). Uvedené strany zastupují jednotlivé státotvorné národy. Strany bez výrazné etnické příslušnosti si zachovaly stejné postavení, výrazně neposílily. Navíc je nutné podotknout, že se dá velmi obtížně hovořit o neetnických stranách. Poměrně obtížně se určuje etnický a neetnický, popř. nacionalistický profil. Strany mění programová prohlášení a také oblasti, na které se v kampani zaměřují.

Etnickou sílu prezentují zejména politické elity zastupující jednotlivé politické strany. Výrazně se ukazují hlavně osoby, které jsou na úrovni centrálních státních orgánů (např. Milodar Dodik, Sulejman Tihić, Haris Silajdžić, Zlatko Lagumdžija, Mladen Bosi nebo Dragan Čović). Naopak výrazné osobnosti na úrovni municipalit jsou spíše výjimkou. Toto bylo patrné v předvolební kampani, kde programová hesla i osoby na letácích byly výrazem centrální politiky a leaderů celých politických stran.

Nabízí se možné vysvětlení slabého postavení lokálních elit. Lokální elity stejně jako lokální orgány nedisponují takovou sadou rozhodovacích pravomocí jako kantonální nebo entitní jednotky. Municipality jsou sice deklarovány jako samostatné jednotky, které disponují samostatnými pravomocemi, je však nutné vidět, že rozhodování přichází z centrálních orgánů obou entit. Rozhodnutí směřují od Jednotek (Federace BaH a Republika srbská) k centrálním, celostátním orgánům a k municipalitám, které se jim podřizují. Jednotky sice mohou převést své pravomoci na celostátní orgány, ale jedná se pouze o normativní možnost zanesenou v ústavě BaH. Uvedené skutečnosti souvisejí s postojem tří konstitutivních národů BaH, jejichž politické reprezentace se rozcházejí v myšlence uspořádání státu. Zatímco Bosňáci upřednostňují centralizovaný stát, Chorvaté a Srbové preferují decetralizovanou státní strukturu. BaH jako jednotný stát je tímto rozporem velmi oslabena, protože neexistuje jednotná státní identita, která by se odrazila ve vnitřním uspořádání státu, resp. v postavení municipalit (viz výše). O slabosti municipalit svědčí také např. rozdělování financí. Municipality jsou v obou Jednotkách závislé na finančních prostředcích, které získávají z kantonů, resp. od vlády Republiky srbské⁴⁰ (srov. Cabada: 2007).

V lokálních volbách je nutné sledovat „hlavní“ politické strany, které uspěly v předcházejících parlamentních volbách v roce 2006. Jedná se o srbské strany Stranu nezávislých sociálních demokratů (SNSD), Srbskou demokratickou stranu (SDS) a Stranu demokratického rozvoje; dále strany chorvatské, tj. Chorvatské demokratické společenství (HDZBiH), Chorvatské demokratické společenství 1990 (HDZ 1990); a bosňácké strany Stranu pro Bosnu a Hercegovinu (SBiH), Stranu demokratické akce (SDA). Nenacionalistické, celobosenské strany zastupuje Sociálně demokratická strana Bosny a Hercegoviny (SDPBiH). Při pohledu na volební výsledky je možné říci, že v Republice srbské byly lokální volby plebiscitem, který byl veden mezi SNSD a Srbskou demokratickou stranou (SDS). Ve Federaci byla patrná silná pozice SDA a oslabení chorvatských politických stran.

Je však nutné říci, že v lokálních volbách kandidovaly také strany, které lze zařadit do skupiny lokálních stran (jsou svázány pouze s jednou municipalitou). Jedná se o strany, které nezískávají mandáty na centrální úrovni, ale zastupují specifické zájmy municipalit nebo celých regionů a je nutné s nimi počítat. Ve volbách kandidovaly např. Listina za Čapljinu, Nezávislá listina Mihajlo Tovirac, Hnutí za Čajniče, Hnutí za Bratunac nebo Občanská demokratická strana aj. Tyto strany však získaly žádný nebo poměrně málo mandátů. Jistou výjimkou je např. Chorvatská koalice pro Ravno, která obdržela dvě třetiny mandátů v municipalitě.⁴¹ Je tedy možné říci, že místní, specifické politické

37) www.balkaninsight.com/en/main/news/3719, 10. října 2008.

38) www.unhcr.org/refworld/country,,,BIH..48fc6b8940,0.html, 10. ledna 2009

39) Informace získány na základě rozhovorů realizovaných v průběhu terénního výzkumu v BaH (duben 2009).

40) Informace získány na základě rozhovorů se zástupci municipalit. Srov. (SEBASTIAN, 2008).

41) Zbylé mandáty (5) obdržela Aliance nezávislých sociálních demokratů.

strany a na ně se vážící elity nemají na lokální úrovni v Bosně a Hercegovině výraznější vliv. Dokládá to a napomáhá tomu také způsob vedení volební kampaně (viz výše).

Etnické rozložení voličů a sílu politických stran na lokální úrovni dokládají výsledky ve velkých městech a jejich umístění v jednotkách BaH. V Banja Luce (hlavní město Republiky srbské) vyhrála s výraznou převahou SNSD, za ní se umístila prosrbská Strana demokratického rozvoje. Tyto dvě strany společně se Srbskou demokratickou stranou získaly většinu mandátů v municipalitě.⁴² V metropoli Hercegoviny Mostaru je zastoupení národních politických stran poměrně rovnoměrné. Mandáty získaly HD-ZBiH, Strana demokratická akce i SNSD. Většinu mandátů získaly strany z Federace. Další větší město z Federace BiH je Travnik. V Travniku vyhrála bosňácká Strana demokratické akce (obdržela 15 mandátů z celkového počtu 31). Výrazněji uspěla místní Chorvatská koalice za Travnik (9 mandátů). Nejslabší zastoupení mají Srbové, kteří získali jen pět mandátů.

Na hlavní město Sarajevo budeme nahlížet jako na celek.⁴³ V Sarajevu se potvrdilo silné postavení Strany demokratické akce (44 mandátů), dále Sociálně demokratické strany (35 mandátů). Chorvaté postavili kandidátní listinu Chorvatská koalice kantonu Sarajevo, která však neuspěla. Navíc je na Sarajevu dobře pozorovatelné rozložení obyvatel. Ve čtvrtích Sarajevo-nové město, Sarajevo-staré město/Východní staré město a v Novém Sarajevu/Východní nové Sarajevo žije výraznější populace Srbů. Tuto skutečnost odrážejí volební výsledky (srbské politické strany zde uspěly výrazněji).⁴⁴

Určitou výjimku z volebních výsledků a úspěchu nacionalistických stran představuje Bihać,⁴⁵ kde uspěla nenacionalistická, celobosenská Sociálně demokratická strana BiH, která získala výraznou převahu nad druhou stranou v pořadí, tj. Stranou demokratické akce. Stejný výsledek je možné sledovat v Tuzle, kde sociální demokraté vyhráli nad bosňáckou Stranou demokratické akce. V Bosanském Brodu jsou poměrně rovnoměrně zastoupeny strany reprezentující jednotlivé národy BaH. Každá ze stran získala mezi 6-9 mandáty. V Prijedoru⁴⁶ vyhrály jednoznačně srbské politické strany. Silnou pozici potvrdily srbské strany také v Trebinje⁴⁷, kde jiné než srbské strany neuspěly.

V Sanském Mostě výrazně uspěla bosňácká Strana demokratické akce,⁴⁸ následuje ji Sociálně demokratická strana, slabé zastoupení (jeden mandát) má SNSD. Podobné výsledky byly také v Zenici – Strana demokratické akce zde získala většinu mandátů a následuje ji Sociálně demokratická strana.

Pokud bychom vzali volební výsledky jako celek s ohledem na volební výsledky ve všech municipalitách, pak vítěznou stranou se stala Strana demokratické akce, která obdržela celkem více než 500 mandátů.⁴⁹ Dále následuje Strana nezávislých sociálních demokratů, která dosáhla 475 mandátů; Sociálně demokratická strana BiH získala více než 300 mandátů a je častým koaličním partnerem jedné z etnických politických stran.⁵⁰ Druhá silná srbská strana – Srbská demokratická strana – získala téměř 300 mandátů. Z chorvatských stran uspělo Chorvatské demokratické společenství, které získalo více než 200 mandátů. Je však nutné uvést, že v rámci Federace BiH posiluje SDA na úkor chorvatských stran. Fragmentace chorvatských politických stran je spojená se soutěží mezi chorvatskými stranami uvnitř jednotlivých volebních obvodů. Propad voličské podpory zaznamenala Strana pro Bosnu a Hercegovinu, která nezískala ani 200 mandátů.⁵¹ Samozřejmě se voleb účastnily další subjekty, které lze jednoznačně rozřadit do skupin podle národnostního základu. Jejich volební zisk je však ve srovnání s hlavními nacionalistickými stranami malý. Spíše se dá hovořit o rozptýlenosti mandátů mezi řadu menších subjektů, které nemají zásadní vliv.

Z hlediska počtu obsazených míst starostů je jasné rozdělení Bosny a Hercegoviny na dvě entity. Zatímco ve Federaci BiH získali většinu těchto pozic Bosňáci nebo Chorvaté, v Republice srbské dominují Srbové. SNSD získala post starosty v celkem 41 municipalitách; Strana demokratické akce v 36 municipalitách; Chorvaté jsou starosty v 16 municipalitách. Největší oslabení zaznamenala Strana pro Bosnu a Hercegovinu, která má v současné době zástupce na pozici starosty jen v 15 municipalitách. Multietnická Sociálně demokratická strana⁵² má starosty v 9 municipalitách.⁵³

42) Dohromady obdržely 22 mandátů z celkového počtu 31.

43) Nezajímají nás jednotlivé městské části, ale Sarajevo jako celek. Výsledky voleb budou zahrnovat volební obvody Sarajevo nové město, Sarajevo centrum, Sarajevo staré město, Sarajevo staré město/Východní staré město, Nové Sarajevo, Nové Sarajevo/Východní nové Sarajevo.

44) Jedná se o SNSD, Srbskou demokratickou stranu a Stranu demokratického rozvoje. Nejsilnější je Aliance nezávislých sociálních demokratů.

45) Nachází se ve Federaci BaH.

46) Prijedor je město ležící v Republice srbské.

47) Město leží v Republice srbské.

48) Po válce většina Srbů a Chorvatů město opustila.

49) Tím se naplnila předpověď předsedy SDA Sulejmana Tihiće – očekával, že SDA předčí ostatní bosenské strany.

50) Strana měla po roce 2004 mandáty v Sarajevu, Mostaru, Tuzle a Banja Luce, tj. v největších městech BiH.

51) Strana získala 161 mandátů.

52) Strana obhájila pozici v Tuzle a silné zastoupení v Sarajevu, kde ve dvou ze 4 municipalit je starosta právě z této strany.

53) Informace získány z materiálů poskytnutých Statistickým úřadem BiH v průběhu terénního výzkumu.

Závěr

Lokální volby v roce 2008 ukázaly několik trendů, které lze sledovat ve stranickém i politickém systému Bosny a Hercegoviny. Z dlouhodobého hlediska se potvrdil narůstající vliv etnických politických stran, nejen ve srovnání s lokálními, ale také celostátními volbami. Tímto pokračuje dlouhodobý přetrvávající trend prosazování nacionálních požadavků (ve větší či menší míře). Pokračuje posilování srbské strany Strany nezávislých sociálních demokratů a bosňácké Strany demokratické akce. „Konkureční“ Demokratická strana Srbska a Strana pro Bosnu a Hercegovinu oslabují. Zdá se, že voliči jsou při udělování preferencí ovlivněni politikou, která se odehrává na centrální úrovni. To se projevuje nejen při volbách do celostátních institucí, ale také na lokální úrovni. Projev politiků na centrální úrovni se odráží v lokálních volbách, např. v poklesu volebních preferencí Strany pro Bosnu a Hercegovinu. Voliči dále reflektují volební kampaň, která byla nesena v duchu celostátní problematiky. Volební kampaň při lokálních volbách zásadně neřešila místní problémy, které by mohly přimět voliče udělit preferenci jiné než „tradiční“ straně, resp. zvýšit preference specifických lokálních stran. Naopak převládla témata o vstupu do EU, řešení ekonomických problémů nebo otázky ústavních změn v BaH.

Stranický systém na lokální úrovni nepředstavuje svébytnou jednotku politického systému BaH. Politické strany, které zastupují specifické lokální zájmy, nemají zásadní význam, ve volbách obdržely průměrně 5 mandátů. Výjimkou ve stranickém systému je „celobosenská“ Sociálně demokratická strana, která je řazena k multietnickým stranám přesahujícím úroveň Republiky srbské, resp. Federace BaH. Ta se stává koaličním partnerem, který spolupracuje s jednou z nacionálních politických stran, silnou pozici má však spíše ve velkých městech. Naopak ve venkovských oblastech je patrný nárůst podpory etnických politických stran a také vyšší volební účast.

Z hlediska entit je patrná dominance srbských, bosňáckých a chorvatských politických stran s ohledem na etnické složení entity či její části. V souhrnu je možné říci, že v Republice srbské vyhrála nacionalistická strana premiéra Dodika, ve Federaci Strana demokratické akce. Opětovně uspělo Chorvatské demokratické společenství. Je však nutné upozornit na roztržitost chorvatských stran, která vede k celkovému oslabení jejich pozice. Prohra Strany pro BaH byla překvapující; i zde se však do výsledku jasně promítá vliv centrální politiky a elit na lokální volby.

Lokální volby v BaH nelze pokládat za volby druhého řádu. Na první pohled by se sice mohlo zdát, že lokální úroveň vytváří prostor pro regionální strany a lokální politické elity. Pokud se však podrobí lokální volby analýze, která sleduje předvolební kampaň, volební účast a volební zisky lokálních stran v kontextu se stranami, které mají zastoupení v centrálních orgánech, zjistíme, že se lokální volby výrazně od voleb do centrálních orgánů neodlišují. Volební zisky se váží na stejné politické strany (voliči volí stejné strany bez ohledu na kandidátní listiny menších politických stran), volební účast je

vysoká a předvolební kampaň reflektuje zejména problematiku státu jako celku, nikoli regionální specifika.

Nepotvrdila se ani periodizace doby mezi volbami prvního a druhého řádu. Lokální volby se konaly v tzv. midterm period, a přesto uspěly stejné strany, které jsou zastoupeny v exekutivních orgánech. V BaH se v roce 2008 potvrdil vliv specifické situace v politickém a stranickém systému, který vylučuje možnost vnímat lokální volby jako volby druhého řádu.

Lokální volby v roce 2008 jasně ukázaly rozdělení společnosti BaH podle etnických linií. Bylo potvrzeno, že společnost BaH je i 13 let po válce zatížena silným nacionálním povědomím. Zároveň jsou lokální volby předstupeň voleb parlamentních, které se uskuteční v říjnu 2010. Samozřejmě se nabízí otázka, do jaké míry bude pokračovat naznačený vývoj stranického systému v BaH.

Literatura:

- Balkans Insight, 27. March 2008 (<http://www.balkaninsight.com/?tpid=145&tpl=304>, 20. dubna 2009).
- BiH parliament approves new voting procedures for Srebrenica: www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2008/05/08/feature-01, 29. října 2008.
- Bosnia and Herzegovina Municipal Election's 5th October 2008. OSCE/ODIHR Needs Assessment Mission Report, July 2008.
- Bosnia vote along ethnic lines in local polls: www.unhcr.org/refworld/country,,,,BIH..48fc6b8940,o.html, 10. ledna 2009.
- CABADA, L. (2007): Rozpad a budování státu: Případová studie Bosny a Hercegoviny. In: Waisová, Š. a kolektiv: Slabé státy: selhání, rozpad a obnova státnosti. Plzeň, Aleš Čeněk.
- Campaigning for Local Election in Bosnia Officially Opens www.bosnianews.blogspot.com/2008/09/campaigning-for-local-election-in.html, 10. ledna 2009.
- Central Election Commission: Instruction On procedure and manner of sending, receiving, processing, filling and protecting electronic application and documents, Sarajevo, May 2008.
- Central Election Commission: Rulebook on maintaining the Central Voters Register. Sarajevo, April 2008.
- Centrální volební komise v BaH, Instruction on the deadlines and the sequence of electoral activities for the Local Elections to be held on Sunday, October 5, 2008 : el. verze: www.instruction_onthedeadlines_and_thesequences_ofelectoral_activities_forthelocal_elections_tobeheld_onsunday_October2008.pdf, 20. září 2008.
- Election Law of BiH. Elektronická verze: <http://www.izbori.ba/eng/default.asp?col=zakon>, 10. března 2009.
- FREIRE, A. (2003): Second Order Election and Electoral Cycles in Democratic Portugal 1975–2002. Lisboa, Instituto de Ciências Sociais. Working papers. Elektronická verze: www.ics.ul.pt, 20. září 2009.
- HLADKÝ, L. (2006): Bosenská otázka v 19. a 20. století. Brno, MPÚ. 295–324.
- Konvence Sociálně demokratické strany Bosny a Hercegoviny: www.sdp.ba/convention_2005, 20. září 2008
- MARSCH, M. (1998): Testing the Second Order Election Model after Four European Elections. In. *British Journal of Political Science*. Vol. 28, No. 4., 591–607.

Nezavisne Novine, září 2008. El. Verze: <http://www.nezavisne.com/arhiva.php>, 20. dubna 2009.

Oficiální stránky Strana pro Bosnu a Hercegovinu: <http://www.zabih.ba>, 5. října 2008.

OHR again advises against nationalist rhetoric in BiH. In: www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/newsbriefs/2008/06/03/nb-03, 10. září 2008

Polls Close in Bosnia's Local Elections: www.balkaninsight.com/en/main/news/3719, 10. října 2008.

Projev předsedy SDA Sulejmana Tihiće: http://www.facebook.com/pages/Sulejman-Tihi/52303049095#/pages/Sulejman-Tihi/52303049095?v=app_2347471856&viewas=0, 20. dubna 2008.

REIF, K.; SCHMITT, H. (1980): Nine Second Order Elections: A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results. In: *European Journal of Political Research* 8, 3–44.

Rozhodnutí Centrální volební komise o volbách v Srebrenici: (Instruction on the procedure and manner of registering voters for voting in person or in absentia for the basic constituency of Srebrenica and running for office in the 2008 Local Election), Sarajevo, May 2008. Elektronická verze: http://www.izbori.ba/documents/ENG/2008_Local_Elections/Instruction_on_procedure_and_manner_of_registering_voters_from_Srebrenica.pdf, 10. března 2009.

SEBASTIAN, S. (2008): Elections in Bosnia and Herzegovina. In: *FRIDE, Democracy Background*, September 2008, č. 17.

ŠARADÍN, P. (2008): Volby druhého řádu a možnosti jejich aplikace v ČR. Olomouc, Filozofická fakulta. 30–45.

ŠEDO, J. (2006): Stranický systém Bosny a Hercegoviny po Daytonu. In.: *Středoevropské politické studie*, č. 2–3, roc. VIII. www.cespr.com/clanek.php?ID=277, 28. října 2009.

The Alumni Centre for Interdisciplinarity Postgraduate Studies: <http://www.soros.org/initiatives/think-tank>, 20. dubna 2009.

Dále bylo v textu využito:

Materiály poskytnuté Statistickým úřadem BiH v průběhu terénního výzkumu (duben 2009).

Archivní materiály Sarajevské univerzity v Sarajevu.

Rozhovory s místními politiky v municipalitách a s místními obyvateli BaH.

Alenka Krašovec

Vývoj a charakteristiky koaličních dohod ve Slovinsku¹

Abstract:

Composition and duration of governmental coalitions are the most frequent research topics within the field of coalitions, while more detailed researches of characteristics of coalition agreements as well as their significance for coalition governance are usually overlooked. The article presents development and characteristics of coalition agreements in Slovenia. As comparative analysis have showed there are three main topics covered by coalition agreements, policies, portfolio allocation, and ways of prevention or resolution of potential conflicts. It last several decades there has been clear tendency toward greater emphasis on policies in coalition agreements. The case study of Slovenia first presents characteristics of Slovenian governments. Further, it reveals that coalition agreements are actually a norm in Slovenian politics. Analysis of all post-electoral coalition agreements shows that all above-mentioned three main topics have been also included in Slovenian coalition agreements in the period 1993–2008 with the same tendency of greater importance of policies within time perspective.

1) Ze slovinštiny přeložil Ladislav Cabada.